

ipse de causa cognoscit, & partibus auditis sententiam pronuntiat: quem veterum Principum morem fuisse testantur historiæ AA. scriptores. Elegans exemplum habemus in l. 3. de his quæ in test. del. Alia exempla in l. 13. quod met. caus. l. 41. de hær. inst. Conf. Jac. Gothofr. ad l. ult. C. Th. de offie. jud. omn. ubi plenissime de modo, quem Principes in decernendo observabant.

4 Quædam sunt personales). Cum dixisset, non ea tantum quæ Princeps edicto præcepit, sed etiam quæ per epistolam constituit, vel cognoscens decrevit, vim etiam in aliis causis & personis habere: id nunc ex Ulpiano in d. l. 1. §. 2. de const. Princip. sic temperat, nisi aliam esse voluntatem & sententiam Principis apparat: esse enim constitutiones quasdam personales, quibus jus singulare in certæ alicujus personæ gratiam constituitur (1). Hæ sunt quæ privilegia Latinis dicuntur, eo quod Veteres priva dixerunt, quæ nos singula dicimus; auctore A. Gellio lib. 10. cap. 20. & Festo in voce privus, ubi Jos. Scal. in annot. Offendit me, inquit, quod apud Ciceronem pro hac voce, privatum substituerint, ut in ea pro domo cap. 17. Vetant leges sacrae, vetant XII. Tabullæ leges privis hominibus irrogari. At hodie legunt privatis cap. 19.

5 Ait autem Justinianus, hujusmodi constitutiones personales sive privilegia aut jura singularia

(1) L. 28. tit. 18. P. 3. in fin.

in exemplum non trahi, nec personam egredi: quoniam non ea mens sit Principis, qui solius puta Titii, aut Sempronii causa aliquid constituit, ut id, quod ita constituit, in universum pro jure observetur aut ad alios transferatur. Apparet vero ex ipsis verbis non agi hoc loco de privilegiis causæ aut rei, sed personæ, quibus sola personæ conditio locum facit: qualia sunt privilegia militum.

Hæc & similia personarum privilegia, deficiente persona, cui data sunt, statim simul deficiunt aut extinguntur, neque ad successores transeunt, l. in omnibus 68. l. privilegia 196. de div. reg. jur. nisi id quoque nominatim privilegio caustum sit, l. 4. de immun. (2). At quæ privilegia magis causæ, quam personæ prestantur, ea hæredibus, seu omnibus, qui causæ ac rei participes sunt, tribuuntur, d. l. privilegia 196. de div. reg. jur. cujus generis beneficia sunt immunitates generaliter locis, aut civitatibus, aut familiis datæ, l. 4. §. 3. de censib. induciæ temporis, quæ judicatis indulgentur, l. tempus 29. de div. reg. jur. jus ante omne creditum deducendi impensis funeris, l. penult. junet. l. si filius fam. 31. §. ult. de relig. & sumpt. fun. &c. Itaque privilegia alia personalia, realia altera: de quo adi. D. Pet. Fab. ad d. l. in omnibus 68. & d. l. privileg. 196. de div. reg. jur.

6 Ob meritum induxit (3). Tres personalium constitutum species hoc loco proponuntur.

(2) Reg. 27. tit. fin. P. 7.

tur (1). Si quid Princeps alicui ob meritum induxit: puta immunitatem ab oneribus publicis. Si quam poenam irrogavit: puta gravorem ordinaria proprie exemplo subvenit: puta gratiam delicti fecit. Ubi obiter notandum privilegia non solum pro aliquo, verum etiam in aliquem ferri posse, ut in Milonem a Pompejo, in Ciceronem a Cludio lata sunt, Cic. pro domo sua, cap. 17.

7 Illud hic prætereundum non est, non ut quisque privilegium a Principe impetravit, ita & continuo id valere. Nam primo rescripta Principum contra jus vel utilitatem publicam elicita a Judicibus improbari, etiam ipsorum Imperatorum constitutionibus jubentur (2), nisi forte sit aliquid quod pro sit potenti, & alium non laedat: vel crimen suppliciibus indulget, l. 3. & 7. C. de prec. Imp. off. l. ult. C. si cont. jus. vel. util. publ. aut licet cum læsione alterius moratoria duntaxar præscriptio debitori permittatur, ut est in l. 2. de prec. Imp. off. id est exceptio dilatoria: exceptio, non qua perimitur actio, sed petitio & exactio in tempus certum differatur spatio ad solvendum debitori dato. Quo tamen casu placet non aliter rescriptum valere, quam si fidejussio idonea super debiti solutione præbeatur, l. 4.

(1) L. 49. cum duabus seqq. tit. 18. P. 3.

(2) L. 30. & seqq. tit. 18. P. 3.

Senat. 70. ley 2. y 3. tit. 4. lib. 3.

Nov. Recop.

TEXTUS.

De jure honorario.

7 Prætorum quoque edicta non modicam obtinent juris auctoritatem. Hoc etiam jus honorarium solemus appellare, quod qui honores gerunt, id est, Magistratus auctoritatem huius juri dederunt. Proponebant & Ediles Curules edictum de quibusdam causis, quod & ipsum juris honorarii portio est.

COMMENTARIUS.

1 Inter species juris civilis numeratur hoc loco & jus prætorium; quod tamen non raro ut species diversa, juri civili opponitur. Sed non est novum in jure nostro, ut idem nomen nunc latius, nunc angustius accipiatur,

(3) L. 33. tit. 18. P. 3. Senatus. 79. tit. 4. lib. 3. Nov. Rec.

(4) L. 36. tit. 18. P. 3. Senat. 70. tit. 4. lib. 3. Nov. Recop.

& quod per se positum nomen generis est, contrahatur ad certam speciem oppositam speciei ejusdem generis. Itaque cum jus civile a prætorio distinguitur, per jus civile intelligitur, quod ex legibus, plebiscitis, senatusconsultis, decretis Principum, auctoritate Prudentum venit: per prætorium: *Quod juris civilis adjuvandi, supplendi, corrigendi causa magistratus introduxerunt, Papinian. l. 7. de just. & jur.*

2. *Unde autem Prætori juris condendi potestas?* Neque enim Prætor aliud quam Magistratus fuit juri dicundo, non condendo, quod majestatis est propositus; custos juris civilis; non arbiter; neque ulla lege talen potestatem Prætori datum uspiam legimus. Sic existimo, Prætores ab initio jure Magistratus edicta tantum proposuisse, de quibus rebus, & quomodo jus dicturi essent, l. 2. §. eo- dem tempore 10. de orig. jur. Progressu autem temporis, non obniente populo, hoc simul usurpare, ut edicendo etiam jus constituerent; ut tamen edicta eorum minorem longe vim quam leges haberent, nec abrogare jus constitutum aut receptum possent, l. cum sponsus 12. §. 4. de publ. in rem act. l. 12. §. 1. de boni poss. sed tantum adjuvare, supplere, corriger, d. l. 7. §. 1. de just. & jur. hoc est, rigorem juris civilis mitigare, & de iis, quæ legis nec sancita nominatim, nec vetita essent, ex bono & æquo aliquid statuere etiam præter rationem juris civilis. Nam certe plus hic liquisse Prætori, quam vel Ju-

risconsultis, vel Judicibus privatis, argumento sunt tot exceptiones, & actiones, tot bonorum possessiones præter manifestam rationem juris civilis a Prætore introductæ, in quibus ante jus a Prætoribus constitutum nihil sibi sumere quisquam privatus potuit; atque hinc est, quod edictum Prætoris nonnunquam lex appellatur, ut ab Ulpian. l. 1. §. 2. unde cog. & Cic. 3. in Verrem. Rccole quæ diximus in Hist. nn. 36. 37. & 38.

3. *Qui honores gerunt?* Jus honorarium ad honorem Prætorum nominatum esse ait Papin. in d. l. 7. §. 1. quod qui honores gerunt, id est, Magistratus auctoritatem huic juri dederunt, ut hic Justinian. Proposuerunt quidem & alii Magistratus Censores, Consules, Tribuni, Aediles Curules edicta, ut ex Cic. Gell. & aliis notum est; nec dubium quin secundum ea jus dictum fuerit: at-tamen, quia soli Prætores juris dicundi causa creati sunt, tota-que fere jurisdictione penes Prætores erat, hinc factum arbitror, ut jus omne, quod a jurisdictione venerat, non minus prætorium quam honorarium appellaretur, atque appellatione prætorii etiam aliæ partes juris honorarii continerentur.

4. *In Hispania jus prætorium, & quod §. seq. traditur,*

, non habemus, vide quæ diximus sup. §. 3.

TEXTUS.

De responsis Prudentum.

8 *Responsa Prudentum sunt*

sententia, & opinione eorum, quibus permisum erat de jure respondere; nam antiquitus constitutum erat, ut essent, qui iura publice interpretarentur, quibus a Cæsare jus respondendi datum est, qui Jurisconsulti appellantur: quorum omnium sententia & opinione eam auctoritatem tenebant, ut Judicii recedere a responsis eorum non licet, ut est constitutum.

COMMENTARIUS.

1. *Sine scripto).* Jus non scriptum idem esse ac consuetudinem, jam supra diximus §. 3. hoc tit. Hoc autem jus consensu utentium comprobari, ait Justinianus, tacito nimis. Nam quemadmodum expressa sanctio legem facit, ita tacita populi voluntas consuetudinem. Unde quoad vim & effectum inter hæc duo nulla est differentia. 2. *Quid enim interest,* ait Julian. in l. 32. de leg. suffragio populus voluntatem suam declarat; an rebus ipsis & factis? Populum autem hic intelligere debemus nullius imperio subiectum: nam qui alterius imperio paret, non magis tacito consensu consuetudinem introducere potest, quam expresso legem. Proinde in statu populari, qualis fuit Romanorum exactis Regibus, jus consuetudinis introducendæ populus solus habere potest. At in monarchico, in ea introducenda, probabilem Principis scientiam & patientiam requiri, recte putant Wesembe. aliique; quanquam quod non requiratur scientia, sed patientia sufficiat, & quidem generalis, qua Principes omnes usus honestos probant, communior est sententia, quam tenet Tulenus ad tit. C. quæ sit long. cons. n. 1.

2. *Diurni mores).* Propria hæc epitheta sunt consuetudinis, ut dicatur diurna, longa, inveterata. Nam cum sensim tacito consensu populi inducatur,

(1) L. 4. & 6. tit. 2. P. 1.

necessere est, ut is consensus ex factis, & tractu temporis arguantur. Et quia hoc respectu consuetudo facti est, probari quoque debet, atque ad eam probandam multum ccfert, si et iudicio contradictrio aliquando firmata sit, l. cum de consuetudine 34. de legib.

3 Quantum autem tempus, & quot actus ad introducendam consuetudinem requirantur inter Interpretes non satis convenit. D. Connarus 1. comm. 10. & Hotom. hic, tantum tempus requirunt, quantum superstitem hominum nec actas nec memoria comprehendit, per l. 1. §. ult. junct. l. 2. §. idem Labeo 7. de aq. & aq. publ. arc. Vulgo, testibus D. Gail. 2. obs. 31. Myns. 6. obs. 41. arbitrantur, consuetudinem induci decennio, aut tanto tempore, quanto jus aliquod praescribi potest. Verum, ut recte D. Ant. Fab. Jurispr. tit. 2. princ. 11. notat, in hoc hi omnes errant, quod consuetudinem cum prescriptione juris confundunt. Prescriptio enim nullum jus acquirit nisi praescribenti, & in eos duntaxat contra quos prescriptum est, & in tantum, in quantum prescribeas posset, vel quasi. Consuetudo vero acquirit jus in universum omnibus, & contra omnes in suo casu; quia cum sit lex quædam tacita, legem imitatur, l. ult. C. quæ sit long. cons. Quam ob causam cum D. Cujac. 20. obs. 1. & Menoch. consil. 543. n. 20. potius Judicis arbitrio hoc definiendum censeo,

qui pro negotii qualitate modo longius, modo brevius tempus statuere possit, & quantumcumque tempus sufficere, modo adsit actuuum frequentia & uniformitas, ut Ant. Fab. ad l. nam Imperator 38. de legib.

4 Et quoniam in consuetudine introducenda non hujus aut illius hominis, vel etiam ordinis morem inspicere debemus, sed totius populi usum (1), eumque colligere ex iis, quæ non semel aut bis, sed frequenter circa eandem rem & controversiam observata sunt, l. 1. C. quæ sit long. cons. & observata tenaciter, hoc est, perpetuo similiter, l. ult. eod. non putarem ad inducendam consuetudinem duos actus sufficere, quantumvis judiciales & notorios, quæ communis est opinio probata item a Gail. & Myns. dd. locc. sed hoc etiam arbitrio Judicis relinendum, ut cætera, que certo jure definita non sunt, arg. 1. §. ult. de jure delib. l. 9. de bon. auct. jud. pos. Cujac. Menoch. Fab. ubi. sup. eleganter D. Diod. Tulden. in comm. ad hunc tit. cap. 4.

5 Illud majoris partis consensu & recte receptum est, cum de consuetudine probanda queritur, necesse non esse probare eam aliquando firmata fuisse iudicio contradictrio. Nam cum ea populi consensu inducatur, quid refert, quod non etiam intervenierit res judicata? Quod si tam certum jus fuerit, ut de eo nunquam apud Judicem dubitatum

(1) L. 6. tit. 2. P. 1.

sit: quan non majoris auctoritatis id videri debet, quam quod in iudicio contradictorio approbatum? l. imo magnæ 36. de legib. Consilii igitur est, non necessitatis, quod scribit Ulpianus in l. 34. d. tit. cum de consuetudine queritur, primum explorandum esse, an etiam contradictorio aliquando iudicio confirmata sit. Consilium dat, ut id fiat, qui illa exploratio utilis est probaturo consuetudinem, scilicet ut paratas habeat easdem illas probationes, quibus consuetudo tum probata est.

6 Legem imitantur). Id est, vim & effectum legis habent (1). Itaque non hic solos consuetudinis effectus est, quod jus novum, de quo nihil ante cavebatur, inducat, sed etiam quod latam antea legem abroget, §. pen. inf. eod. Est & alius item consuetudinis effectus, in iure scripto nimurum interpretando. Nam si de interpretatione dubiæ alicujus legis queratur, monemur in primis inspiciendum esse: Quo jure civitas retro in hujusmodi casibus usa sit; optimam enim legum interpretrem esse consuetudinem, l. si de interpretatione 37. & l. seq. de legib. minime mutanda, quæ interpretationem certam semper habuerunt. Hinc consuetudo alia est præter legem, alia, contra legem, alia secundum legem (2).

7 IN HISPANIA ut consuetudo, introducta dicatur, decem annorum lapsus requiritur, si mulque Regis scientia, qui eam non reprobet, sed ratam habeat,

(1) L. 6. tit. 2. P. 1.
Tomo I.

Ratio superioris divisionis.

10 Et non ineleganter in duas species jus civile distributum esse videtur. Nam origo ejus ab institutis duarum civitatum, Athenarum scilicet & Lacedæmoniorum, fluxisse videtur. In his enim civitatibus ita agi solitum erat, ut Lacedæmonii quidem ea, quæ pro legibus observabant, memorie mandarent: Athenienses vero ea quæ in legibus scripta comprehensissent, custodirent.

COMMENTARIUS.

1 Exactis Regibus coepit populus Rom. incerto magis jure & consuetudine uti, quam lege lata: donec placaret publica auctoritate tres constitui viros Sp. Posthumium Album, A Manium, & P. Sulpicium Camerinum; non decem; ut Pomponius narrat in l. 2. §. 2. de orig. jur. per quos paterentur leges a Græcis civitatibus. Itaque Legati Athenas mis-

(2) D. l. 6.

si, qui inclytas Solonis leges describerent, & aliarum civitatum Græcarum instituta, mores, iuraque cognoscerent, Liv. lib. 3. cap. 31. v. seq. Hæ leges in XII. Tabulis postea descriptæ, leges decemvirales, v. XII. Tab. sunt appellatae: fons omnis publici privati juris, auctore eodem Livio. Ex quibus perspicuum est, jus scriptum sive leges Romanorum originem suam habere partim ex legibus, partim ex moribus Græcarum civitatum, & insigniter errare Tribonianum, qui jus scriptum Romanorum ab Atheniensibus, non scriptum a Lacedæmoniis arcet. Nam primum male confert leges non scriptas Lacedæmoniorum cum jure non scripto Romanorum. Neque enim Lacedæmoniorum leges fuere jus aliquod moribus introductum, quo sensu jus non scriptum hic accipi constat, & scripto, hoc est, legibus latis opponi: sed leges propriæ dictæ & expressim sancitæ: quamvis eas non scribi, sed in memoria conservari voluerit legislator eorum Lycurgus. Secundo nec mores Lacedæmoniorum dici possunt originem dedisse juri non scripto Romanorum, non magis, quam mores Arhniensium, aut aliarum Græciæ civitatum, unde Legati Roma missi leges petierunt. Nam non minus mores, quam leges horum populorum descripti in illis quas dixi, XII. Tabulis, lege decemvirali perlata, partem juris scripti Romanorum constituerunt.

TEXTUS.

Divisione Juris in immutabile & mutabile.

II Sed naturalia quidem jura, quæ apud omnes gentes peræque observantur, divina quadam providentia constituta, semper firma atque immutabilia permanent. Ea vero, quæ ipsa sibi quæque civitas constituit, sèpe mutari solent, vel tacito consensu populi, vel alia postea lege lata.

COMMENTARIUS.

I Exposito jure tum naturali, tum civili, observataque utriusque differentia in causis efficientibus, non incommodè hoc loco subjicietur alia quædam differentia, quæ in effectu cernitur.

2 Divina quadam providentia constituta). Hoc est, quæ ab incorrupta ratione, a simplici illa notitia mentibus nostris divinitus impressa promanant. Jus quod nobiscum natum est, non ab hominibus excogitatum, cuius Deus est inventor, disceptator, lator, ut loquitur M. Tullius lib. 3. de Repub. Apud Xenophonem lib. 4. memorab. hujusmodi jura Dei leges dicuntur. De jure igitur gentium primario, id est, eo quod simpliciter naturale est, hæc accipienda sunt: non de secundario, quod usu exigente inventum. Nam diligenter distinguenda naturalia præcepta ab his quæ pro certostatu duntaxat naturalia sunt. Sic vetera gentium jura circa bel-

De Jure naturali, gent. & civili.

59

la, & res bello captas, circa incrementa fluminum &c. multum mutata hodie videmus. Sed & multa quæ jus naturæ non jubet, sed permitit tantum, communī consensu prohiberi possunt, uti factum circa omnia fere quæ nullius sunt, de quo suo loco disseremus uberior. Sane etiam jus gentium secundarium, proportione quadam, immutabile dici potest, & utique multo difficilius tollitur, quam jus civile.

3 Immutabilia). Jus naturale semper & ubique justum est & fuit; nec aliud hic, aliud Romæ, aliud Athenis, aliud nunc est, aliud posthac erit. Nam ut recta ratio insita a natura & diffusa in omnes constans est & sempiterna, ita & quod ea præscribit semper atque ex se justum est atque immortale. Quamobrem, nec quod hoc jure prohibetur, juberi potest, nec quod jubetur, vetari, ut recte Grot. I. manud. 2. & convenienter ei quod scribit Jurisconsult. in l. 6. de just. v. jur. jus civile in totum a jure naturæ recedere non debere. Nec est contrarium quod Jurisconsult. addit, jus civile non per omnia juri naturali servire, sed plerumque ei addere aliquid, aut detrahere. Nam illa additio aut detractio nihil aliud est, quam generalium juris naturæ præceptorum ad usum moresque civium & formam Reipubl. specialis cum delectu accommodatio. Quod quamvis variis in locis diversimode fiat, atque etiam in applicando naturæ jura inflecti quodam modo videantur; immutabile tamen permanet,

quod per se atque ex sui naturæ justum est; vimque suam perpetuo retinent in obligandis conscientiis anticipatæ in animis nostris communes illæ, quas diximus, notiones, in quibus hæc constantia atque immutabilitas præcipue eluet, Covarr. de matr. p. 2. cap. 6. §. 9. num. 7. belle Michael Ephes. ad 5. Ethic. Exemplis res fieri illustrior. Lex naturæ ita præscribit: Deum colito: Liberi protestati patris subjecti sunto: Pacta converta servato. Hæc sunt æternæ legis perpetua decreta, & quæ nullo jure civili abrogari possunt.

4 At in modo applicandi, de quo lex naturæ nihil definit, varietas aliqua apparet propter varietatem constitutionum civilium, ut scilicet hoc vel illo ritu extero adhibito Deus colatur: ut patribus in liberos vel eadem, quæ dominis in servos, potestas sit, & quodcumque per filium acquiritur, id acquiratur patri: vel ut justatum pater habeat filium modice & sine acerbitate castigandi, & contumacem expellendi domo: ut pacta etiam nuda efficaciter obligent, aut eam vim tantum habent vestita, ut vulgo loquuntur. Hoc, inquam, facto non mutatur jus naturale, sed adjuvatur, dum propter utilitatem civium (quo Legislatores omnes spectant, tametsi non idem semper constituant) aliquid ei adjicitur; aut si mavis, detrahitur, respectu scilicet præcepti generalis. Atque hoc est, quod DD. nostri ajunt, jus naturale modificari, declarari: v provisionibus adjuvari posse: sic enim loqui amant. Jo. Fab. & alii

ad hunc §. Sexcenta ejusdem generis exempla afferri possent (occurrunt enim in omnibus fere partibus juris civilis); sed hæc pauca e multis retulisse, puto rei declarandæ sufficere.

5 Illud etiam sciendum est, esse quosdam quasi gradus principiorum practicorum, & præceptorum naturæ, ac nonnunquam usu venire, ut inter se hæc concurrent, & invicem obstent, verbi causa: Lex naturalis est: Non occides, est & altera ejusdem generis, sed momentosior, quæ sui defendendi causa permitit aggressorem occidere. In hoc cursu lex inferior superiori cedat necesse est (1), Wesemb. parat. de just. & jur. n. 15. Gomez var. tom. 3. cap. 3. num. 20.

6 Alia lege lata). Jus civile sæpe mutari solet, ut qui Justin. in hoc text. An vero expeditat leges mutare, aut quando expeditat politicæ disquisitionis est; cuius tamen quæstionis decisionem suggestit Ulpian. in l. 2. de const. Princ. In rebus, inquit, novis constituendis evidens esse utilitas debet, ut recedatur ab eo jure, quod diu æquum visum est (2). Eaque consentiens est Politicorum omnium sententia, Platio lib. 7. de legib. Aristot. 2. Pol. 6. in fine, Bodin, 4. de Rep. 3. Lips. 4. Pol. 9.

(1) C. 2. tit. 8. P. 2. l. 1. & 5.
tit. 21. lib. 12. Nov. Recop.

TEXTUS.

De objectis juris.

11 Omne autem jus, quo utimur, vel ad personas pertinet, vel ad res, vel ad actiones. Et prius de personis videamus: nam parum est jus nosse, si personæ, quarum causa constitutum est, ignorentur.

COMMENTARIUS.

1 Hoc §. transitus fit a jure constitutive ad jus constitutum, & methodica quædam via pro materia diversitate, circa quam illud versatur, ad hujus cognitionem sternitur, præiente Cajo in l. 1. de stat. hom.

2 Vel ad personas.) Distributio ex objectis, ut appareat, ad finem juris obtainendum accomodata. Finis juris, quod jam sæpe diximus, est suum cuique tribuere. Ut autem hunc finem consequamur, necesse est primum scire, quid sit suum cujusque; deinde qua ratione, si id ultro non præstetur, ab invito obtineamus. Cognitio ejus, quod cujusque est, vel ex persona sumitur, vel ex rebus; seu ex jure, quod quisque vel conditione & statu personæ suæ habet, vel ratione rerum externalium. Conditione personæ multum inter se homines differunt: alii enim liberi sunt, alii servi; liberorum alii ingenui, alii libertini;

(2) L. 18. tit. 1. P. 1. l. 8.
tit. 2. lib. 3. Nov. Recop.

alii patresfamilias, alii filiifamilias; patrumfamilias alii in tutela, alii in curatione, alii in neutrō eorum. Ac pro diversis hujusmodi qualitatibus diverso quoque jure in civitate censemur; quod quia statum ac conditionem personæ sequitur, jus personarum appellatur; deque eo deinceps hos primo libro disputabitur. In rebus externis quod cujusque est, id aut est jus reale, nempe do-

minum aliudve in rem aliquam jus, aut personale duntaxat, uno nomine obligatio sive creditum: agiturque de hoc jure lib. 2. 3. & parte quarti usque ad tit. de actionib. Obtinendi utriusque juris ratio est in actionibus, hoc est, juris nostri persecutionibus, sive id fiat in judicio, sive extra judicium auctoritate Magistratus: Quod argumentum ultimo tractatur loco.

TITULUS TERTIUS.

DE JURE PERSONARUM.

Concord. Titul. V. Lib. I. Digest. (1).

Continuatio. Quid hic persona, qui status & jus personæ.

I In calce præcedentis tit. proposita fuit series, & dispositio summarum partium, quæ deinceps hoc lib. & sequentibus singulatim tractantur. Initium fit a personis, quarum causa cætera constituta sunt. In Pand. titulus ejusdem plane argumenti inscribitur de statu hominum. Unde intelligimus personam hic, non qualitatem civis, sed hominis designare, aut potius hominem simpliciter: eamque appellationem tam servo competere quam homini libero: sicut & in jure passim etiam servo tribuitur, l. potestatis 215.

TEXTUS.

Prima divisio personarum.

Summa itaque divisio de jure

(1) Tit. 23. P. 4.

(2) L. 1. tit. 23. P. 4.